

Skupinska fotografija udeležencev posveta pred Kulturnim domom v Krškem.

Foto: Zoran Čiča, Krško, oktober 2017.

Utrinek s predavanj na posvetu v Hotelu City v Krškem.

Foto: Zoran Čiča, Krško, oktober 2017.

POROČILO IN ZAKLJUČKI VII. SIMPOZIJA ETNOLOGOV-KONSERVATORJEV SLOVENIJE IN HRVAŠKE 11.–13. oktober 2017, Krško

Mednarodni simpoziji etnologov-konservatorjev Slovenije in Hrvaške, ki so namenjeni obravnavi problematike varstva in ohranjanja t. i. etnološke nepremične kulturne dediščine, že dvajset let potekajo izmenično, enkrat v Sloveniji, drugič na Hrvaškem.¹ Leta 2017 je med 11. in 13. oktobrom v konferenčni dvorani hotela City v Krškem potekal že VII. simpozij, tokrat z naslovom *Upravljanje s kulturno dediščino: Od vrednotenja do interpretacije*. Na njem je bilo predstavljenih 20 referatov, ki so bili razdeljeni v dva tematska sklopa. Obema tematskima sklopoma je sledila tudi daljša in vsebinsko polna diskusija. Organizatorji simpozija so bili Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, njegovi območni enoti v Novem

mestu in Ljubljani, Kulturni dom Krško in Ministrstvo za kulturo Republike Hrvaške, Konservatorski oddelek Zagreb. Izhodišča in program simpozija so pripravili člani organizacijskega odbora: Dušan Strgar in Dušan Štepec z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območne enote Novo mesto, Boris Mravlje z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območne enote Ljubljana, Helena Rožman iz Kulturnega doma Krško, Ana Mlinar in Zoran Čiča s Konservatorskega oddelka v Zagrebu. Vzporedna dejavnost simpozija je bila tudi razstava z naslovom: *Pilotni projekt lokalnog razvoja »Otok Cres«*. Nova uloga lokalne zajednice: *Preuzimanje odgovornosti za razvoj teritorije vrednovanjem baštine*, ki jo je pripravila Otočna razvojna agencija d. o. o. za učuvanje otočja Cres-Lošinj s projektnimi partnerji. Razstavo, ki se je po simpoziju selila v Mestni muzej Krško, kjer je bila na ogled med 15. oktobrom in 15. novembrom, je simbolično odprla Tanja Lolić, načelnica konservatorskih oddelkov in inšpekcijske službe na Ministrstvu za kulturo Republike Hrvaške. Simpozij se je začel z uvodnimi pozdravnimi nagovori, v katerih so udeležence nagovorili: Ana Mlinar, stalna članica organizacijskega odbora simpozijev etnologov-konservatorjev Slovenije in Hrvaške, Ana Nuša Somrak, podžupanja občine Krško, Darja Planinc, direktorica Kulturnega doma Krško, Jernej Hudolin, generalni direktor Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Boris Vičič, vodja

¹ Simpoziji etnologov-konservatorjev Slovenije in Hrvaške so rezultat dvajsetletnega sodelovanja strokovnjakov, konservatorjev iz strokovnih služb za varovanje nepremične kulturne dediščine Slovenije in Hrvaške. Simpoziji so zasnovani interdisciplinarno in mednarodno, saj na njih že od vsega začetka sodelujejo strokovnjaki različnih disciplin in držav, poleg Slovenije in Hrvaške še Srbija in Makedonija. Začetnika in pobudnika posvetov sta bila Ana Mlinar s konservatorskega oddelka v Zagrebu in Dušan Strgar z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, ki sta do te ideje leta 1998 prišla zaradi potrebe po izmenjavi strokovnih pristopov, izkušenj, znanj in dobrih praks. Simpoziji etnologov-konservatorjev Slovenije in Hrvaške so bili doslej v Metliki (2000), Starigradu v Paklenici (2001), Brežicah (2003), Starem gradu na Hvaru (2010), Trenti (2013), Požegi (2015) in Krškem (2017).

* Dušan Štepec, mag. etnološkega konservatorstva, konservatorski svetovalec, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, Skalickéga ulica 1, 8000 Novo mesto; dusan.stepec@zvksd.si.

Ljubljanske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Tomislav Petrinec, glavni konservator za nepremično kulturno dediščino na Ministrstvu za kulturo Republike Hrvaške, in Tanja Lolić, načelnica konservatorskih oddelkov in inšpekcijske službe na Ministrstvu za kulturo Republike Hrvaške.

V prvem tematskem sklopu z naslovom 'Vrednotenje kulturne dediščine' so predstavljeni prispevki z različnih vidikov osvetljevali problematiko vrednotenja kulturne dediščine v konservatorski praksi. Prvi del sklopa sta moderirali Ana Mlinar in Andrejka Ščukovt, drugi del pa Sanja Lončar in Dušan Štepec.

Dušan Štepec iz novomeške območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije je v uvodnem predavanju z naslovom 'Problematika uveljavljanja enotnega sistema vrednotenja v konservatorski praksi' poudaril potrebo po enotnem in jasnem interdisciplinarnem vrednotenju kulturne dediščine, ki mora upoštevati tudi specifične vidike vrednotenja posameznih strok v varstveni službi. Na podlagi historičnega pregleda razvoja in uporabe meril vrednotenja v varstveni službi je opozoril na neenotno prakso vrednotenja. Enoten in jasen sistem vrednotenja, za katerega se zavzema, je prikazal na primeru Simončičevega toplarja na Bistrici pri Šentrupertu. Opisno ga je vrednotil s pomočjo 13 meril in točkovne matrike, s katero je dodatno numerično ovrednotil in utemeljil vrednost kozolca kot kulturnega spomenika državnega pomena.

Jadran Kale s Sveučilišta v Zadru in kustos Mestnega muzeja Šibenik je v predavanju 'Koliko je obvezujoči čl. 15. Konvencije o zaščiti nematerijalne kulturne baštine?' ('Koliko je zavezujoč 15. člen Konvencije o varovanju nesnovne dediščine') problematiziral določbo 15. člena *Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine* (2003). Konvencija govori o pomenu in vlogi dediščinskih skupnosti pri varovanju in upravljanju s kulturno dediščino, predavatelj pa je poudaril večplastnost problematike pri implementaciji te določbe v hrvaški konservatorski praksi na primeru priprave nominacije dediščine gradnje v suhem zidu na Hrvaškem in v Sloveniji na reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine.

Saša Roškar iz kranjske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije je v predavanju z naslovom 'Katalog sušilnic – vaja v vrednotenju in tipologiji' predstavila pilotni projekt popisa sušilnic za sadje, lan in hmelj na celotnem območju Slovenije, ki se ga je samostojno lotila delovna skupina etnologov-konservatorjev z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Na tem primeru je poudarila potrebo po izdelavi celovitih pregledov posameznih vrst podeželske nepremične kulturne dediščine. V pregledih vidi možnost za medsebojno primerjavo istovrstnih objektov, kar je nujno ob vrednotenju dediščine. Register nepremične kulturne dediščine, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, tega namreč ne omogoča.

Sanja Lončar s Filozofske fakultete v Zagrebu je v predavanju z naslovom 'Tradicijska drvena arhitektura i seoska naselja u depopuliranim područjima Hrvatske. Problemi i izazovi pri istraživanju, valorizaciji i očuvanju' ('Tradicionalna lesena arhitektura in vaška naselja na izpraznjenih območjih Hrvaške. Problemi in izzivi raziskovanja, vrednotenja in ohranjanja') predstavila izkušnje večletnega raziskovanja lesene arhitekture in vaških naselij na izpraznjenih območjih Banovine v Sisačko-moslavački županiji v osrednji Hrvaški. Iz omenjene regije so se v 90. letih 20. stoletja zaradi vojne prebivalci množično izseljevali, za seboj pa pustili prazne domove in celotna naselja. Zapuščeni domovi in naselja so v zadnjih dvajsetih letih močno propadli, novi posegi na tem območju pa ne upoštevajo tradicije, zato je območje močno degradirano. Stanje poslabšuje pomanjkanje pravne zaščite in dokumentacije dediščinskih objektov. Avtorica je zato pomembnost izdelave arhitekturne dokumentacije in strokovnih podlag za zaščito najpomembnejše lesene arhitekture in vaških naselij poudarila na primeru dokumentacije za pravno zaščito vaških naselij v občini Dvor in kulturne krajine Zrinska gora; dokumentacijo je pripravila skupaj s kolegi s Konservatorskega oddelka v Sisku.

Estela Radonjić Živkov z Republiškega zavoda za varstvo kulturnih spomenikov v Beogradu je v predavanju z naslovom 'Sepulkralna arhitektura, višeslojnost valorizacije' ('Nagrobna arhitektura, večplastnost vrednotenja') opozorila na vrednotenje nagrobne arhitekture oziroma nagrobnikov, ki nosijo večplastne pomene. Po njenem je treba tovrstno arhitekturo vrednotiti na poseben način, kar je utemeljevala na primeru analize petih zavarovanih pokopališč v Srbiji ter na primeru nekaj posamezno zavarovanih nagrobnikov. Njena analiza je pokazala, da nagrobniki ne pričajo samo o fizičnem prostoru, temveč tudi o socialnih in družbenih razmerah skupnosti, v katerih je bil nagrobnik postavljen. Z analiziranjem nagrobnikov je ugotovila, da ti sporočajo o socialnih odnosih v družbi, položaju žensk, odnosu do otrok, verski zavesti, pa tudi o razvoju jezika in pisave. Ugotavlja, da se ti pomeni v konservatorski praksi v Srbiji pri valorizaciji nagrobnih spomenikov premalo upoštevajo.

Andreja Bahar Muršič iz ljubljanske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije je predstavila prispevek z naslovom 'Merila vrednotenja in finančne spodbude', v katerem je poudarila izkušnje sodelovanja z lastniki kmečkih objektov, ki so se prijavljali na občinski javni razpis, s katerim Mestna občina Ljubljana spodbuja razvoj in ohranjanje kmetijstva na primestnem območju. Razpis med drugim omogoča tudi obnovo starih kmečkih objektov, ki imajo dediščinsko vrednost in so vpisani v register nepremične kulturne dediščine. Predavateljica je poudarila problematiko vrednotenja objektov, ki niso vpisani v register, bi si pa lastniki to želeli, da bi lahko kandidirali na razpis. Predstavila je nekaj svojih izkušenj in predlogov po-

stopkov za obravnavo tudi tistih objektov, ki so dediščinsko manj vredni, so pa zaradi svoje številčnosti pomembni za ohranitev identitete prostora, saj ga ambientalno bogatijo. Viktorija Momeva Altiparmakovska iz Nacionalne ustanove – Zavoda za zaščita na spomenicite na kulturata i Muzeja Bitola iz Makedonije je v predavanju z naslovom ‘Valorizacija na manastirskata vodenica vo selo Žvan’ (‘Vrednotenje samostanskega vodnega mlina v vasi Žvan’) predstavila primer izdelave elaborata valorizacije vodnega mlina v vasi Žvan v občini Demir Hisar v Makedoniji, ki so ga v varstveni službi izdelali za načrtovano gradnjo ribnika in turističnega kompleksa v njegovi bližini. Na podlagi revalorizacije mlina so v elaboratu pripravili izhodišča in usmeritve za izvedbo projekta tako, da ta ne bo negativno vplival na dediščino.

Marvy Lah iz novogoriške območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine se je v predavanju z naslovom ‘Vrednotenje kulturne krajine v sistemu varstva kulturne dediščine’ osredotočila na problematiko vrednotenja kulturne krajine. Ugotavlja, da se kulturna krajina spreminja zaradi vpliva narave in človeka. Ker se tako v podobi kot rabi spreminjajo tudi njene žive sestavine, za vrednotenje kulturne krajine ne uporablja splošnih meril, temveč je za njeno vrednotenje razvila novo metodo. K temu jo je spodbudilo dejstvo, da je v registru vpisanih že preko 300 kulturnih krajin, čeprav za njihov vpis ni bilo jasnih meril vrednotenja. Enotna metoda vrednotenja, ki jo je razvila na podlagi svojih konservatorskih izkušenj, omogoča ugotovitev dejanskega stanja dediščinskih kakovosti vpisanih kulturnih krajin, strokovno in boljše identificiranje novih dediščinskih krajin, argumentiranje vrednosti zavarovanih kulturnih krajin in utemeljevanje izbrisa posameznih krajin iz registra, ki dediščinskih vrednosti nimajo oz. so jih izgubile.

Ana Mlinar s Konservatorskega oddelka v Zagrebu je v predavanju z naslovom ‘Pozitivni primjer vrednovanja i održivosti tradicijskog graditeljstva u suradnji s Gradom Velika Gorica’ (‘Pozitiven primer vrednotenja in vzdržnosti tradicionalnega stavbarstva v sodelovanju z mestom Velika Gorica’) predstavila pozitivne konservatorske izkušnje projekta obnove tradicionalne stavbne dediščine na Turopolju, ki so ga leta 2014 začeli v štirih turopoljskih vaseh (Mraclin, Buševac, Okuje in Kuče). Značilnost tega projekta je bila, da so projektni partnerji delo na terenu opravljali po posebni in vnaprej pripravljene enotni metodologiji, ki je obsegala popis stanja in obnovitvenih posegov, izdelavo arhitekturnih posnetkov in foto dokumentacije, celovito valorizacijo, izbor objektov za obnovo, izvedbo njihove obnove in promocijo obnovljenih objektov. Lastnikom, zainteresirani javnosti in vodstvu mesta Velika Gorica so z različnimi oblikami promocije poskušali predstaviti kulturno vrednost obnovljenih stavb. Tako so posamezne lastnike uspeli navdušiti za obnovo njihovih hiš, lokalno oblast pa prepričati, da je obnovo objektov fi-

nančno podprla z vsakoletnimi javnimi razpisi za sofinanciranje obnove tradicionalnih hiš na Turopolju.

Andrejka Ščukovt iz novogoriške območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije je v predavanju z naslovom ‘Vrednotenje naselbinskega spomenika na primeru naselja Goče’ predstavila metodo vrednotenja vasi Goče, eno najpomembnejših naselbinskih kulturnih spomenikov na območju delovanja njihove območne enote. Vrednotenja vasi so se lotili na podlagi rezultata posvetovalne ankete iz leta 2011, v kateri je lokalna skupnost domačine spraševala, ali želijo, da Goče ostanejo kulturni spomenik. Ker je bil rezultat ankete negativen, je občina Vipava na varstveno službo naslovila pobudo za umik varstvenega statusa. Novogoriška območna enota je na podlagi te zahteve leta 2012 opravila ponovno, tokrat celovito, vrednotenje omenjene vasi, in sicer po metodologiji numeričnega vrednotenja naselbinske dediščine, ki velja za vpis tovrstne dediščine v register nepremične kulturne dediščine. Na podlagi vrednotenja je ugotovila, da Goče ne izpolnjujejo pogojev za umik varstvenega statusa, zato ostajajo kulturni spomenik.

Vito Hazler,² upokojeni redni profesor z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, je predaval na temo ‘Wandelbahn-i – kulturna prepoznavnost evropskih termalnih zdravilišč – izziv za vprašanja konservatorskega vrednotenja, upravljanja in funkcije’. Z uporabo časovnih in funkcionalnih meril je ovrednotil dediščinske vrednosti pokritih sprehajališč v termalnih zdraviliščih doma in po svetu. Predstavil je v konservatorski praksi spregledane objekte, ki so bili v zdraviliških krajih namenjeni zabavi in preživljanju prostega časa. K izboru teme ga je spodbudila nekritična porušitev pokritega sprehajališča v Rogaški Slatini leta 1982. Kot razlog za njegovo rušenje je navedel željo lokalne oblasti po modernizaciji zdravilišča in neustrezno vrednotenje zdraviliškega kompleksa s strani varstvene stroke, ki je spregledalo dediščinsko vrednost pokritega sprehajališča. S primerom analize in vrednotenja pokritih sprehajališč je nagovoril etnologe-konservatorje, naj se pri svojem delu čim prej iz kmečkih okolij podajo tudi v mesta, trge ali fevdalne bivalne in gospodarske enote oziroma povsod tja, kamor doslej etnologova noga še ni stopila, saj si bodo po njegovem le tako v varstveni službi zagotovili ustrezen družbeni pomen.

Drugi tematski sklop z naslovom ‘Interpretacija in upravljanje s kulturno dediščino’ je bil posvečen problematiki interpretacije in upravljanja s kulturno dediščino, ki sta zelo pomembna za ohranjanje oziroma vključevanje obno-

2 Ker se je profesor Vito Hazler na posvet prijavil v zadnjem trenutku, potem ko sta sodelovanje odpovedala Ivana Radovani Podrug in Hrvoje Vuletić s Konservatorskega oddelka v Splitu, povzetka njegovega predavanja ni v že pred začetkom posveta natisnjenem zborniku povzetkov.

vljene nepremične kulturne dediščine v vsakdanje življenje. Tematski sklop sta v prvem delu moderirala Helena Rožman in Amelio Vekić, v drugem pa Eda Belingar in Estela Radonjić Živkov.

Uvodno predavanje z naslovom 'Kako očuvati manje značajnu kulturnu baštinu: Prijedlog za uvođenje nove kategorije kulturnog dobra' ('Kako ohraniti manj pomembno kulturno dediščino: Predlog za uvedbo nove kategorije kulturnega spomenika') sta imela Ugo Toić iz Otočne razvojne agencije d. o. o. za očuvanje otočja Cres-Lošinj, in Tatjana Lolić, načelnica sektorja za konservatorske oddelke in inšpekcijsko službo na Ministrstvu za kulturo Republike Hrvaške. Predstavila sta pilotni projekt lokalnega razvoja otoka Cres, ki so ga s participativnim pristopom tam izvedli v obdobju 2010–2015. V omenjenem projektu je bil poudarek na identifikaciji gospodarske in družbene vrednosti dediščine na otoku ter njenem vključevanju v lokalni razvoj. Avtorja sta z določene časovne distance problematizirala varovanje neinstitucionalne in manj pomembne kulturne dediščine na otoku Cres ter njenega upravljanja v luči *Konvencije Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo* (Faro, 2005), ki prinaša širši pogled na dediščino kot nacionalna zakonodaja o varstvu kulturne dediščine na Hrvaškem.

Eda Belingar iz novogoriške območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije je predstavila prispevek na temo 'Upravljanje kulturnih spomenikov v Parku Škocjanske jame'. Svoje konservatorske izkušnje je predstavila na primeru upravljanja s kulturnimi spomeniki v Regijskem parku Škocjanske jame, ki so od leta 1986 uvrščeni na Unescovo listo svetovne dediščine, država Slovenija pa je njihovo upravljanje leta 1996 institucionalizirala z ustanovitvijo Regijskega parka Škocjanske jame. Z Regijskim parkom Škocjanske jame ves čas sodeluje novogoriška območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, saj je vključena v njegova varstvena prizadevanja, konservatorji pa so člani strokovnega sveta in komisije za razdeljevanje finančnih sredstev za sofinanciranje obnov kulturne dediščine. Varstvena služba je sodelovala tudi pri pripravi upravljaljskega načrta, pripravljala pa tudi strokovne podlage ter študije za posege in interpretacijo kulturne dediščine ter izvaja konservatorske nadzore nad obnovami kulturne dediščine v parku.

Ljubica Dimitrijević z Republiškega zavoda za varstvo kulturnih spomenikov iz Beograda je v predavanju z naslovom 'Kulturna mesta – kulturne i duhovne vrednosti jugoistočne Srbije' ('Kulturna mesta – kulturne in duhovne vrednosti jugovzhodne Srbije') predstavila različne lokacije, povezane z bogatim kulturnim in duhovnim izročilom kulturnih mest v jugovzhodni Srbiji. Kot posebna kulturna mesta je označila raznovrstna lesena znamenja, posvečena zavetnikom vasi, in kamnite nagrobnike (*beleg*), po katerih je ta del Srbije še zlasti znan. Ugotavlja pa, da jih varstvena služba v Srbiji doslej še ni dovolj raziskala in

ovrednotila. Avtorica vrednost pripisuje predvsem njihovi nematerialni pričevalnosti, saj pripovedujejo o kulturno-zgodovinskem kontekstu in kulturni identiteti skupnosti, v kateri so nastali. Po njenem mnenju bi njihovo sistemsko raziskovanje, dokumentiranje in analiziranje bistveno pripomoglo k celoviti valorizaciji, ki bi omogočala pravilni interpretacijo in predstavitev tovrstne kulturne dediščine. Zoran Čiča s Konservatorskega oddelka v Zagrebu, ki je predaval na temo 'Govor kao nematerialna kulturna baština: Primjeri zaštite i prezentacije' ('Govor kot nesnovna kulturna dediščina: Primeri varstva in predstavitve'), je opozoril na problematiko zaščite in ohranjanja hrvaških dialektov kot nesnovne kulturne dediščine. Na hrvaškem seznamu nesnovne kulturne dediščine je namreč kar 16 lokalnih govorov oziroma dialektov. Na predavanju je posebej predstavil raziskave, publikacije, interpretacijske oblike in postopke zaščite treh dialektov v Zagrebški županiji: govor iz vasi Dubravice, Kajkavski donjosutlanski (ikavski) dialekt in Turopoljski dialekt.

Eda Benčič Mohar iz piranske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine je v predavanju z naslovom 'Turistična namembnost kot aktiven način varovanja nepremične kulturne dediščine' spregovorila o problematiki umeščanja novih (turističnih) vsebin v obnovljeno stavbno in naselbinsko dediščino na podeželju, kar je na Primorskem zelo razširjena praksa. Prednost vključevanja dediščine v turistično ponudbo tovrstne dediščine vidi v njeni raznolikosti in unikatnosti. Opozarja pa na previdnost, saj je obnova objektov kulturne dediščine pogosto povezana s posegi in z zahtevami, ki niso vedno usklajeni z varstvenim režimom. Investitorji z željami po obnovi, s katero bi se približali podobi in bivalnemu standardu, te posege pogosto nekritično izvedejo. Dodatno jih k temu usmerja tudi zakonodaja o gradnji objektov, ki je na nekaterih področjih zelo toga, kot npr. pri zagotavljanju sanitarnih standardov. Meja med sprejemljivim in nesprejemljivim posegom je na objektih kulturne dediščine zelo tenka in hitro se lahko uničita njihova avtentičnost in izvornost.

Mirela Ravas s Konservatorskega oddelka v Osijeku je predstavila prispevek na temo 'Revitalizacija baranjskih pustara – samo još jedna priča ili mogućnost?' ('Revitalizacija baranjskih naselij »pustar« – samo še ena zgodba ali možnost?'). Spregovorila je o načrtno zgrajenih kmečkih zaselkih iz druge polovice 19. stoletja – *pustarah*, ki so se do danes ohranile sredi baranjske ravnine v severovzhodnem delu Hrvaške. Tovrstne obsežne ohranjene kmečke komplekse, na Hrvaškem jih je še 15, sestavljajo večinoma prazne in propadajoče upravne, bivalne in gospodarske stavbe. Kot primer dobre prakse njihove obnove je avtorica predstavila obnovo upravne stavbe v *pustari* Zlatna Greda v Eko center s hostlom in z restavracijo ter adrenalinskim parkom. Poudarila je težave varovanja, ohranjanja in upravljanja tovrstnih zaselkov, saj v njih niso urejena lastniška vprašanja, njihov razvoj pa ni opredeljen

v prostorskih aktih. Prebivalstvo se iz njih izseljuje zaradi neurejene komunalne infrastrukture.

Leda Šiling z Medobčinskega zavoda za zaščito spomenikov iz Subotice je v svojem prispevku 'Stanje i mogućnosti sačuvanja sunčanih zabata u Vojvodini u 21. stoljeću' ('Stanje in možnosti ohranjanja zatrepev s sončnimi motivi v Vojvodini v 21. stoletju') spregovorila o problematiki varovanja in ohranjanja lesenih zatrepev z motivi sonca, ki so se na starih vojvodinskih hišah razširili konec 19. stoletja. Njihovi zadnji ostanki so v zadnjih letih izjemno ogroženi, saj lastniki njihovih izvirkov pri nadomestnih gradnjah ne ohranjajo. V varstveni službi trenutno ne poznajo nobene konservatorske metode, s katero bi tovrstne zatrepe ohranjali *in situ*. Edino možno rešitev vidijo v vzpostavitvi državnega depoja, kjer bi lahko shranjevali s starih hiš odstranjene zatrepe. Žal je do te rešitve v njihovi državi še daleč.

Amelio Vekić s Konservatorskega oddelka v Zagrebu je v predavanju z naslovom 'Utrda Turen Svetojanski' ('Utrdba Turen Svetojanski') predstavil obnovo protiturške utrdbе Turen Svetojanski pri Jastrebarskem s preloma 15. in 16. stoletja. Utrdba je po svoji zasnovi tipološko podobna bolj znani utrdbi Furjan pri Slunju. Predavatelj je predstavil raziskave, s katerimi so ugotovili, da utrdba ne izvira iz zgodnjega srednjega, temveč iz novega veka. Na novih spoznanjih so izvedli doslej opravljena dela, ki so obsegala statično sanacijo ostankov utrdbе in delno konservacijo njenih izvirkov zidov, ter pripravili načrte za nadaljevanje obnove, raziskave in prezentacijo.

Helena Rožman iz Mestnega muzeja Krško je drugi tematski sklop končala s predavanjem z naslovom 'Kulturna dediščina občine Krško in lokalno okolje. Prenova in oživljanje kulturne dediščine v lasti lokalne skupnosti'. Predstavila je tri primere dobre prakse, in sicer prenove kulturnih spomenikov – Valvasorjevega kompleksa (2010), gradu Rajhenburg (2012) in Mencingerjeve hiše (2013), ki so jih v zadnjem desetletju v Krškem realizirali s pomočjo občine in države. Poudarila je vlogo različnih akterjev v lokalni skupnosti, razmerja s strokovnjaki pri prenovi in oživljanju omenjenih kulturnih spomenikov ter prednosti in slabosti njihovega pristopa.

Zadnji dan posveta sta Mestni muzej Krško in ljubljanska območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije organizirala strokovno ekskurzijo. Udeleženci so si ogledali Valvasorjev kompleks, Mencingerjevo hišo in grad Rajhenburg v Krškem, v Kostanjevici na Krki pa prenovno mestnega jedra.

Simpozij se je kot vedno končal s pozitivno energijo, z zahvalo vsem udeležencem in mislimi, usmerjenimi k novemu posvetu.

Zaključki³

1. Simpozij je bil ocenjen pozitivno, saj je kakovosten prispevek h konservatorski teoriji in praksi. Z njim naj se nadaljuje in naj se razširi še na sosednje države.
2. Vrednotenje je pomembna strokovna naloga konservatorjev, zato je treba v varstveni službi merila vrednotenja oblikovati kot strokovni standard, ki bo upošteval multidisciplinarnost konservatorske stroke. Vodstvu službe za varstvo dediščine predlagamo, da je vrednotenje v obliki strokovnega standarda objavljeno oz. dostopno javnosti.
3. Izhodišče za oblikovanje sistema vrednotenja naj bo vrednostni sistem, ki velja za vrednotenje in upravljanje s svetovno kulturno dediščino, ob njem naj se upoštevajo tudi specifična merila vrednotenja posameznih strok, zastopanih v varstveni službi.
4. Kot pomoč pri objektivizaciji vrednotenja naj se poleg opisnega vrednotenja uporablja tudi numerično vrednotenje v obliki numerične matrike, to je vrednotenje s pomočjo točk, ki omogoča medsebojno primerjavo vrednotene dediščine.
5. Pri načrtovanju upravljanja s kulturno dediščino je treba spodbujati vključevanje lokalnih in dediščinskih skupnosti, ki ohranjajo lastno dediščino, saj z njo dejansko živijo in so pomemben povezovalc stroke in lastnikov dediščine. Varstvo in ohranjanje kulturne dediščine je namreč skrb vseh, ne samo javne službe za varstvo kulturne dediščine.
6. Topografski pregledi posameznih zvrsti dediščine, objavljeni v obliki katalogov in zahtevnejših topografij, so nujni pripomočki za kakovostno vrednotenje kulturne dediščine, zato apeliramo na Ministrstvu za kulturo in vodstvu varstvene službe v Republiki Sloveniji in Republiki Hrvaški, da v letnih načrtih dela namenijo več finančnih sredstev za izdelavo tovrstnih raziskav in njihovo publiciranje. Na Hrvaškem je treba v ta namen zagotoviti uvedbo in uporabo GIS sistema.
7. Ocenjujemo, da so za ohranitev kulturnih spomenikov nujni upravljavski načrti, katerih obvezni sestavni del je celostna in celovita obravnava kulturnega spomenika, zato je treba spodbujati njihovo izdelavo.
8. Depopulacija perifernih območij povzroča opuščanje objektov kulturne dediščine in degradacijo kulturne krajine, zato naj resorna ministrstva v svojih strateških in akcijskih dokumentih za ra-

³ Zaključke VII. simpozija etnologov-konservatorjev Slovenije in Hrvaške so na podlagi predlogov udeležencev pripravili člani organizacijskega odbora: Dušan Štepec, Dušan Strgar, Ana Mlinar, Zoran Čiča, Helena Rožman in Boris Mravlje.

zvoj podeželja vzpostavijo takšno politiko poselitve, gospodarskega razvoja in kmetijske politike, ki bo spodbujala ponovno poselitev izpraznjenih območij ob vključevanju izhodišč varstva kulturne dediščine za revitalizacijo.

9. Ugotavljamo, da bi konservatorji z večjo prisotnostjo na terenu bolj motivirali lastnike dediščine k njenemu vzdrževanju in njeni strokovni obnovi. Pri motiviranju in ozaveščanju lastnikov kulturne dediščine in zainteresiranih javnosti bi potrebovali finančno, strokovno in kadrovsko pomoč za pedagoško in promocijsko dejavnost, zato apeliramo na Ministrstvu za kulturo in vodstvi var-

stvene službe v Republiki Sloveniji in Republiki Hrvaški, da v letnih načrtih dela namenijo več finančnih sredstev za promocijo obnov kulturne dediščine ter konservatorskega in konservatorsko-restavratorskega dela na terenu.

10. Ministrstvu za kulturo predlagamo, da z javnimi razpisi, ki so namenjeni sofinanciranju kulturnih programov in projektov na področju varstva in ohranjanja kulturne dediščine, v večji meri kot doslej spodbuja takšne programe in projekte, ki vključujejo tudi medinstitucionalno sodelovanje in sodelovanje z lokalnimi ter dediščinskimi skupnostmi.

